

**SIĞORTANIN INKIŞAFINDA XİDMƏT MƏDƏNİYYƏTİNİN ROLU. SIĞORTA
BAZARINDA MÖVCUD PROBLEMLƏR VƏ ONLARIN ARADAN QALDIRILMASI
YOLLARI**

MAHIR ABDULLAYEV
Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyinin
Dövlət siğorta nəzarəti şöbəsinin sektor müdiri

*”İQTİSADİYYAT” qəzetinin 15-28
mart 2007-ci il tarixli 11-12-ci (454-cü)
nömrəsində çap olunmuş məqalə*

Məlum olduğu kimi, hər bir xidmət sahəsinin inkişafının əsas prinsiplərindən biri yüksək xidmət mədəniyyətinə nail olunmasından ibarətdir. Təbii ki, inkişaf etmiş cəmiyyətdə insanlar özlərinə qarşı diqqət və qayğı tələb edirlər və bu, eyni zamanda onların qanunvericiliklə müdafiə olunan hüququdur. İnsanların bu hüququ isə lazımı səviyyədə qorunmalı və həyata keçirilməlidir.

Sığorta da xidmət sahələrindən biri olmaqla, sığortalılara münasibətdə xüsusi xidmət mədəniyyətinin olmasını tələb edir. Sığorta xidmətləri mədəniyyətinin göstəriciləri isə ilk növbədə sığorta şirkətinin əmək şəraitindən, etik normalara əməl olunmasından, təşkilati işlərin düzgün qurulmasından, ən başlıcası isə öhdəliklərin qanunvericiliklə müəyyən olunmuş qaydada icra edilməsindən ibarətdir.

Bu mövzu, ilk baxışdan kiçik problem təəssüratı yaratsa da, əslində qeyd olunan məsələlər sığorta bazarının inkişafında mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Həmçinin, bu mövzunun mətbuatda demək olar ki, işıqlandırılmaması ilə əlaqədar, həmin məsələlərə bir qədər geniş aspektdən yanaşmaq istərdim.

Məlum olduğu kimi, respublikamızın iqtisadiyyatının inkişaf tempi ölkə rəhbərliyi tərəfindən həyata keçirilən məqsədyönlü tədbirlər nəticəsində ildən ilə artmaqdadır. Sahibkarlığın inkişafının təmin edilməsi istiqamətində ümummilli liderimiz H.Əliyev və onun bariz davamçısı – ölkə Prezidenti cənab İ.Əliyev tərəfindən həyata keçirilən dolğun iqtisadi siyasət nəticəsində iqtisadi infrastrukturun bütün sahələrinin beynəlxalq standartlar səviyyəsində inkişafına nail olunur. Xarici investitorların Azərbaycanda biznes maraqları artmaqda davam edir, onların iştirakı ilə yaradılan müəssisələrin sayı

durmadan artır. İqtisadi inkişaf hər bir sahədə sığortanın tətbiqini ön plana çəkir. Beləliklə mövcud şərait, respublikamızda beynəlxalq normalara cavab sığorta bazarının formalaşmasını tələb edir. Belə bir bazarın formalaşması üçün ilkin zəruri şərtlərdən biri sığorta şirkətlərinin dünya standartlarına uyğun əmək şəraitininə - geniş və səliqəli, müasir texniki avadanlıqlarla təchiz edilmiş ofisə malik olmalarıdır. Onu da nəzərə almaq lazımdır ki, psixoloji amillər hər bir şəraitdə özünün müsbət və mənfi təsirini göstərən vasitədir. Təsəvvür edək ki, sığorta müqaviləsi bağlamaq üçün bir sığorta şirkətinə müraciət etmişik. Ofis elə ilk görünüşdən insana xoş təsir bağışlayır, yüksək zövqlü tərtibat, müasir elektron avadanlıqlar, səliqə-səhman, işıqlı otaqlar şüurumuza şirkət barəsində ilk xoş təəssüratı çatdırır. İndi isə əks variantını təsəvvür edək: səliqəsiz, təmirsiz kiçik otaqlar, köhnə avadanlıqlar. İlk təəssüratımız necə olacaqdır?... Təbii ki, mənfi. Hətta sığorta barəsində söhbət belə aparmadan, şirkəti təcili tərk etməyə çalışacağıq. Təssüf ki, Azərbaycanda belə şirkətlər hələ də qalmaqdadır və hesab edirəm ki, bu sahədə köklü dəyişikliklərin edilməsi istiqamətində müvafiq tədbirlər həyata keçirilməli, bu məsələlər qanunvericiliklə tənzimlənməlidir.

Qeyd etdiyimiz kimi, xidmət mədəniyyətini müəyyən edən əsas amillərdən biri də etik normalara əməl olunması - işçilərin davranışıdır. Yenə də bir səhnəni gözümüzün qarşısında canlandıraraq. Ofisə daxil olarkən bizi gülər üzlə qarşılayır, gəlişimizin məqsədini soruşur, kimə müraciət etməyimizi nəzakətlə başa salır və müşayiət edirlər. Aidiyyəti şəxs bizi səmimi qəbul edir, diqqətlə dinləyir və s. İkinci halı təsəvvür edək: Ofisə daxil olmağımıza əhəmiyyət verən yoxdur, işçilərdən birinə müraciətimizə laqeyd və yarımçıq cavab alırıq, aidiyyəti şəxs bizi çox həvəssiz qarşılayır və s. Misal gətirdiyim bu iki halda hansı psixoloji durumla qarşılaşacağımızın və onun şüurumuzda şirkət barəsində hansı rəyi oyadacağını təsvirinə, yəqin ki, ehtiyac qalmır.

Sığorta müqaviləsinin bağlanması zəruri təşkilati işlər barəsində də qeyd etməyi vacib sayıram. Məsələn, sığorta müqaviləsinin bağlanması üçün bizə səliqəli və zövq oxşayan tərtibatda sığorta şəhadətnaməsi təqdim olunur. Sənədin keyfiyyəti belə, bizdə sığorta şirkəti barəsində müsbət fikir oyadır. Əks halı təsəvvür edək, imzalanması üçün bizə səliqəsiz və yöndəmsiz sənədlər verilir. Təəssüratımız isə ondan ibarət olur ki, belə sənədlə verilən təminatın səviyyəsi görəsən necə olacaq?!...

Öhdəliklərin icrası, hesab edirəm ki, xidmət mədəniyyətinin ən əhəmiyyətli amillidir. Baş vermiş sığorta hadisəsi sığorta şirkəti tərəfindən tam və keyfiyyətlə araşdırılmalı, sığorta ödənişinin verilməsi müqavilə şərtlərinə uyğun, müəyyən olunmuş müddət ərzində həyata keçirilməlidir.

Qeyd etmək lazımdır ki, sığorta şirkəti tərəfindən öhdəliklərin lazımı səviyyədə icra edilməsi şirkətin özü üçün əvəzsiz bir reklamdır. Çünki, yüksək sığorta xidməti ilə rastlaşan şəxs, həmin sığorta şirkəti barəsində hər yerdə müsbət fikir söyləyəcək, sığorta müqaviləsinin bağlanması üçün həmin şirkətə müraciət edilməsini tövsiyyə edəcəkdir. Beləliklə, şirkət barəsində müsbət təəssüratı olanların və anoloji olaraq ona müraciət edənlərin sayı gündən günə artacaqdır. İndi isə əks hala baxaq: Sığorta ödənişini almaq üçün şirkətə müraciət edirik, bizi get-gələ salır, zəruri olmayan sənədlər tələb edir, uzun süründürməçilikdən sonra isə gülünc bir bəhanə ilə sığorta ödənişi verməkdən imtina olunur. Belə şirkət barəsində rəyimiz məlumdur. Hər yerdə həmin şirkətin xidmətlərinin aşağı olmasından danışacağıq və heç kimə bu şirkətlə müqavilə bağlanmasını tövsiyyə etməyəcəyik. Nəticədə həmin rəy qısa bir müddətdə cəmiyyətdə sürətlə yayılır, şirkətə heç kim etibar etmir, müqavilə bağlamaqdan imtina edirlər. Ödəniş verməkdən əsassız imtina etmək yolu ilə gəlirini itirməməyə səy göstərən sığorta şirkəti, son nəticədə ümumiyyətlə gəlir əldə etmək imkanından məhrum olur.

Beləliklə, xidmət mədəniyyətinin səviyyəsinin sığortalılara və sığortaçıların özlərinə nə dərəcədə təsir etmiş olduğunu görürük. Misal çəkdiyimiz hallar həqiqətən bu gün respublikamızın sığorta xidmətləri bazarının reallığıdır.

Onu da qeyd edirəm ki, sığorta xidməti mədəniyyətinin bütün amilləri bir-birini tamamlayır, bir amil olmadan digərinin mövcudluğu yenə də istər sığortalıya, istərsə də sığortaçıya münasibətdə son nəticədə öz mənfi təsirini göstərəcəkdir. Ona görə bu amillərin vəhdətinin təşkil edilməsi və qorunması hər bir sığortaçının maraq dairəsində olmalıdır.

Doğrudur, nəzərə almaq lazımdır ki, bu gün sığorta Azərbaycan üçün yeni xidmət sahələrindəndir və formalaşması cəmi 16 illik bir dövrü əhatə edir. Məlum olduğu kimi, müstəqil respublikamızda ilk sığorta şirkətləri 1990-cı ildən etibarən yaranmağa başlamışlar. 1993-cü ilə sığorta şirkətlərinin sayı 60-dan artıq təşkil etsə də, sonradan

onların sayı get-gedə azalmağa başlamış və bu gün artıq 29 təşkil edir. Keçən müddət ərzində ilk yaranan sığorta şirkətlərindən yalnız bir neçəsi öz mövqelərini qoruyub saxlamış, qalanlarının isə fəaliyyəti dayanmışdır. Qeyd olunan müddət ərzində bazar münasibətləri inkişaf etmiş, tələb və təklif formalaşmış, kəmiyyət keyfiyyətlə əvəz olunmağa başlamışdır. Artıq bu gün sığorta şirkətləri müasir standartlar səviyyəsində yaradılır. Lazımı əmək şəraiti təmin edilməklə, işə sığorta sahəsində ixtisaslaşmış kadrlar cəlb edilirlər. Bəli, bu müasir dövrün tələbidir. Bu tələblə ayaqlaşma bilməyən şirkətlər isə, təbii ki, sektoru tərk etməli olacaqlar.

Sığortalılara sığorta ödənişlərini verməkdən əsassız imtina edilməsi halları nəticəsində onların mənafeələrinin pozulması respublikamızın sığorta bazarının imicinə və inkişafına xələl gətirən başlıca amillərdəndir. Təəssüflə qeyd etmək lazımdır ki, belə hallar bazarda hələ də qalmaqdadır.

Qəbul edilən və anlaşılındır ki, Azərbaycan Respublikasının mövcud qanunvericiliyinə əsasən sığorta şirkəti kommersiya hüquqi şəxsi və sahibkarlıq fəaliyyətinin subyekti olmaqla əsas məqsədi gəlir əldə etməkdən ibarətdir. Lakin bu o demək deyildir ki, sığorta şirkəti əsas məqsədinə nail olmaq üçün qanunvericiliyə zidd vasitələrdən faydalanmalıdır. Təbii ki, sığortaçı bir kommersiya subyekti olaraq öz mənafeələrini qorunmalıdır. Lakin bu əğlabatan tərzdə və qanun çərçivəsində həyata keçirilməlidir. Sığortaçıların sığorta ödənişi verməkdən əsassız imtina etməsi hallarına ən çox **nəqliyyat vasitələrinin sığortası** və **nəqliyyat vasitəsi sahiblərinin mülki məsuliyyətinin icbari sığortası** üzrə yol verilir. Qeyd etmək lazımdır ki, nəqliyyat vasitələrinin təhlükə mənbəli obyektlər olması, həmçinin respublikada belə obyektlərin sayının ilbəl artması ilə əlaqədar qeyd olunan sığorta növləri üzrə sığorta hadisələrinin baş verməsi ehtimalı da yüksəkdir.

Nəqliyyat vasitələrinin (kasko) sığortası üzrə sığorta ödənişi verməkdən əsassız imtina halları ən çox nəqliyyat vasitəsinin **sığorta şəhadətnaməsində adı gösərilməyən şəxs tərəfindən idarə edilməsi** ilə əsaslandırılır. Doğrudur, bu kimi hallarda sığorta ödənişi verməkdən imtina edilməsinin sığorta müqaviləsinin şərtlərində nəzərdə tutulmasına mövcud qanunvericiliklə yol verilir. Lakin, belə bir şərtin nə müvafiq «sığorta qaydaları»nda, nə də sığorta müqaviləsində nəzərdə tutulmadığı halda qeyd

olunan əsasla sığortalılara zərərin ödənilməsindən imtina edilməsi sözsüz ki, qanunvericiliyə ziddir.

Nəqliyyat vasitələrinin könüllü sığortası müqavilələri üzrə sığorta ödənişinin verilməsində problemlə məsələlərdən biri də, sığortaçıların **Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 913-cü maddəsinə istinad etmələridir**. Belə ki, həmin maddəyə əsasən, əgər sığortalı sığortada nəzərdə tutulmuş hadisəni qəsdən və ya **kobud ehtiyatsızlıq üzündən törədərsə**, sığortaçı öz vəzifələrini yerinə yetirməkdən azad olunur. Sığortalının təqsiri üzündən yol-nəqliyyat hadisəsinin baş verdiyi hallarda bəzi sığorta şirkətləri hadisənin sürücünün (sığortalının) kobud ehtiyatsızlığı üzündən baş verməsini əsas gətirərək sığorta ödənişi verməkdən imtina edirlər. Nəzərə almaq lazımdır ki, təbii fəlakətlər və qəsd halları istisna olmaqla, sığorta hadisəsinin baş verməsinə əksər hallarda bu və ya digər formada yol verilən ehtiyatsızlıq səbəb olur. Məsələn, sürücünün işıqforun qadağanedicisi işığında hərəkəti davam etdirməsi, əks istiqamətdə hərəkət, müəyyən olunmuş həddən yüksək sürətlə hərəkət, əyləcin vaxtında basılmaması, ötmə qaydalarının pozulması və s. hallar yol-nəqliyyat hadisəsinin baş verməsinə səbəb olur. Əgər yol-nəqliyyat hadisəsinin (sığorta hadisəsinin) baş verməsi bilavasitə ehtiyatsızlıqla əlaqədardırsa və sığortaçı Mülki Məcəllənin 913-cü maddəsinə istinadən **kobud ehtiyatsızlığa görə** ödəniş verməkdən imtina edərsə, belə olan halda sığorta müqaviləsi özlüyündə əhəmiyyətsiz olur. Yaxud da belə qənaətə gəlmək olar ki, sığortaçı sığortalının təqsiri üzündən baş verən zərərlərə görə heç bir təminat vermir, lakin belə bir şərt sığorta müqaviləsində öz əksini tapmır. Sığortalılar qeyd olunan əsasla ödənişdən imtinalara əksər hallarda haqlı olaraq etirazlarını bildirirlər. Bu problemin aradan qaldırılması üçün, sığorta şirkətləri **kobud ehtiyatsızlığın konkret olaraq hansı hallardan ibarət olmasını müvafiq sığorta qaydalarında nəzərdə tutmalıdırlar**.

Qeyd edirəm ki, «Sığorta haqqında» Azərbaycan Respublikasının yeni Qanun layihəsində sığorta qaydalarına müvafiq tələblər nəzərdə tutulmuşdur. Lakin yeni qanun qüvvəyə minənədək uyğun problemlərin təkrarlanmamasının, sığortalıların mənafeələrinin pozulmamasının təmin edilməsi üçün sığorta müqaviləsində kobud ehtiyatsızlıq hallarının açıqlanması zəruridir. Sığorta müqaviləsində uyğun şərtlərin (kobud ehtiyatsızlığa görə imtina) nəzərdə tutulması, sığortalıların yol-hərəkəti

qaydalarına əməl etmələrində məsuliyyətini artırmaqla yanaşı, mübahisələrin meydana çıxmasının da qarşısını almış olacaqdır. Şübhəsiz ki, qeyd olunan əsasla ödənişdən imtina ilə bağlı mübahisələr məhkəmə yolu ilə öz ədalətli həllini tapır. Lakin təssüf ki, bəzi hallarda sığortaçılar sığorta ödənişini verməkdən əsassız imtina etdiklərini bilirlər və bu da sığorta ödənişlərinin verilməsində süründürməçiliyə gətirib çıxarmaqla bərabər, onların öz imicinə də xələl gətirir.

«Nəqliyyat sığortaları»nda sığorta ödənişinin verilməsindən bəzi hallarda **sığorta hadisəsi barədə məlumatın sığortaçıya vaxtında – sığorta qaydalarında və ya sığorta müqaviləsində müəyyən olunmuş müddətdə verilməməsi** səbəbindən də imtina edilir. Tam razılaşmalıyıq ki, sığortaçı özünə qarşı yol verilə biləcək dələduzluq və saxtakarlıq hallarından qorunmaq üçün baş vermiş hadisənin sığorta hadisəsi olub-olmamasını araşdırmaq hüququna malikdir və hadisə yerində araşdırmaya nə qədər tez başlasa, əldə olunan nəticə də bir o qədər effektiv olacaqdır. Bu həm qanunvericiliyə, həm də sığorta işinin özəlliklərinə uyğundur. Lakin bu, sığortaçının vaxtında məlumat verilməmiş hər bir hadisə üzrə ödəniş verməkdən imtina etməsinə haqq qazandırmır. **Mülki Məcəllənin 898.1 və 898.2-ci maddələri** ilə sığortalının sığorta hadisəsinin baş verməsindən xəbər tutan kimi ləngimədən sığortaçıya məlumat verməsi və sığortaçının sığorta hadisəsi ilə bağlı hər cür məlumatı sığortalıdan tələb etmək hüququ müəyyənləşdirilmişdir. Həmin məcəllənin **898.3-cü maddəsində** isə müəyyən olunmuşdur ki, **əgər sığortalı məlumat vermək vəzifəsini yerinə yetirməsə, lakin bunun nəticəsində sığortaçının mənafeləri əhəmiyyətli dərəcədə pozulmasa, sığortaçı öz vəzifəsindən azad edilməsinə əsas verən razılaşmaya istinad edə bilməz.** Qeyd olunan maddənin mahiyyəti ondan ibarətdir ki, sığortalının müəyyən səbəblərdən sığorta hadisəsi barəsində sığortaçıya müqavilə ilə razılaşdırılmış müddət ərzində məlumat verməməsinə baxmayaraq, sığortaçı sığorta hadisəsinin araşdırılması və zərərin qiymətləndirilməsi üzrə fəaliyyətində heç bir çətinliklə qarşılaşmamışdırsa, yəni sığorta hadisəsinin baş verməsi faktı müvafiq orqanların arayışı və s. rəsmi sənədlərlə təsdiq olunursa, zərər çəkmiş əmlak bərpa edilməmişdirsə, yaxud şəxsin ölümü və ya xəsarət alması müvafiq rəsmi sənədlərlə təsdiq olunursa, **sığortaçı sığorta ödənişini verməkdən imtina edə bilməz.** Bir halı da nəzərə almaq lazımdır ki, yol-

nəqliyyat hadisəsinin sürücünün, sərnişinlərin, yaxud piyadaların xəsarət alması ilə nəticələnməsi, yaxud daha ağır nəticələrə səbəb olması hadisə barəsində məlumatın sığortaçıya vaxtında verilməməsinə (stress halları, xəstəxanaya çatdırılma və s. ilə əlaqədar) səbəb ola bilər. Sığortaçının sığorta hadisəsinin baş verməsi, yaxud zərər məbləği ilə bağlı əsaslı şübhələrinin olduğu təqdirdə isə, o həm **Mülki Məcəllənin 898.2-ci maddəsinə** və həm də **«Sığorta haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun 31-ci maddəsinə** əsasən həmin hallarla bağlı araşdırma aparmaq hüququna malikdir və müəssisələr, idarələr, təşkilatlar və hüquq-mühafizə orqanları sığortaçının sığorta hadisəsi ilə əlaqədar sorğusuna əsasən tələb olunan məlumatı ona verməyə borcludurlar. Sığortaçı sığorta hadisəsi, yaxud zərərlə bağlı qanuna zidd halları aşkar etdiyi təqdirdə isə, mövcud qanunvericiliyə uyğun olaraq özündə olan faktları məhkəməyə, yaxud hüquq-mühafizə orqanlarına təqdim etmək hüququna malikdir.

Müvafiq qanun əsasında tənzimlənən nəqliyyat vasitəsi sahiblərinin mülki məsuliyyətinin icbari sığortası üzrə sığorta ödənişi verməkdən əsassız imtina hallarında isə, ən çox **qanunun 9-cu maddəsinin 4-cü abzasına (sığorta olunanın sığorta müqaviləsinin şərtlərini pozması) istinad edilir**. Belə əsassız imtinaların nadir hallarda baş verməməsi səbəbindən, qeyd olunan icbari sığorta növü üzrə sığorta ödənişlərinin verilməsi ilə bağlı müddələrin şərhə ehtiyacı vardır.

Belə ki, «Azərbaycan Respublikasında nəqliyyat vasitəsi sahiblərinin mülki məsuliyyətinin icbari sığortası haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun 1-ci bəndinə əsasən, müvafiq sığorta əhalinin sosial müdafiəsinə əlavə təminat verilməsi, mühərrikli nəqliyyat vasitələrinin yol-nəqliyyat hadisəsi nəticəsində fiziki və hüquqi şəxslərin əmlakına, habelə vətəndaşların səhhətinə vurulan zərərlərin vaxtında ödənilməsi məqsədilə aparılan sığortadır. Göründüyü kimi, sığortanın məqsədi qanunun qeyd olunan müddəası ilə tam aydın şəkildə ehtiva olunur. Yəni, nəqliyyat vasitəsi sahiblərinin mülki məsuliyyətinin icbari sığortasının məqsədi yol-nəqliyyat hadisəsi nəticəsində zərər çəkən şəxslərə sığorta ödənişinin verilməsini təmin etməkdən ibarətdir.

Məlum olduğu kimi, qeyd olunan qanuna əsasən sığorta ödənişi sığorta hadisəsi nəticəsində zərər çəkən şəxslərə ödənilir. Lakin qanunun 9-cu maddəsində (sığorta

ödənişi verməkdən imtina edən əsaslar) **sığorta olunana və üçüncü şəxsə** sığorta ödənişi verməkdən imtina halları fərqləndirilir. Sual oluna bilər ki, qanuna əsasən sığorta ödənişinin üçüncü şəxsə verildiyi halda, niyə görə sığorta olunana sığorta ödənişi verməkdən imtina əsası müəyyənləşdirilmişdir. Bunun səbəbi onunla əlaqədardır ki, qanunun 8-ci maddəsinin 6-cı bəndinə əsasən, yol-nəqliyyat hadisəsi zamanı üçüncü şəxsə vurulan zərərin nəqliyyat vasitəsinin sahibi tərəfindən ödənilməsi halda, sığortaçı həmin qanunla nəzərdə tutulmuş qaydada həmin nəqliyyat vasitəsinin sahibinə sığorta ödənişi verir. Yəni, əgər nəqliyyat vasitəsinin sahibi zərərin əvəzini üçüncü şəxsə ödəyibsə, sığortaçı sığorta ödənişini nəqliyyat vasitəsinin sahibinə (sığortalı olunana) ödəməlidir. Zərərin zərər vuran nəqliyyat vasitəsinin sahibi tərəfindən zərərçəkənə ödənilməsi halında sığortaçı müəyyən etsə ki, sığorta olunan aşağıda sadalanan hallara yol vermişdir, bu halda o, sığorta olunana sığorta ödənişi verməkdən imtina etməlidir:

- **sığorta olunan Qanunun 6-cı maddəsində müəyyənləşdirilmiş qaydada sığorta haqqını ödəmədikdə;**

- **sığorta olunan üçüncü şəxsin əmlakına və səhhətinə qəsdən və ya cinayət törətmək qəsdilə zərər vurduqda;**

- **sığorta olunan sığorta müqaviləsinin şərtlərini pozduqda.**

Qanunun 10-cu maddəsinə əsasən, müqavilə şərtlərinin pozulması dedikdə isə aşağıdakı hallar nəzərdə tutulur:

- **nəqliyyat vasitəsinin onun sürücülük hüququ olmayan şəxsə verilməsi;**

- **sürücünün sərxoş vəziyyətdə nəqliyyat vasitəsinə idarə etməsi;**

- **sürücünün yol-nəqliyyat hadisəsi yerindən qaçıb getməsi;**

- **nəqliyyat vasitəsindən öz təyinatı üzrə istifadə edilməməsi.**

Qeyd olunan müddəalarla müəyyən olunur ki, sığorta ödənişi verməkdən imtina əsaslarını nəzərdə tutan – qanunun 9-cu maddəsinin 1-4-cü abzasları yalnız 8-ci maddənin 6-cı bəndi ilə müəyyən olunan halda tətbiq edilir. Bu səbəbdən sığortaçının həmin müddəalarla müəyyən olunan əsaslarla üçüncü şəxslərə sığorta ödənişi verməkdən imtina etməsi qanunsuz və yolverilməzdir.

Bundan əlavə, qanunun 5-ci maddəsinə əsasən, nəqliyyat vasitəsi sahibinin cinayət törətmək qəsdilə, habelə sığorta müqaviləsinin şərtlərini pozmaqla üçüncü şəxsin

əmlakına və səhhətinə vurduğu zərər sığortaçı tərəfindən ödənildikdə o, sığorta ödənişi məbləğini həmin nəqliyyat vasitəsinin sahibindən iddia (repress) qaydasında alır. Qanunun qeyd olunan müddəalarına əsasən, sığortaçı sığorta olunan tərəfindən yuxarıda sadalanan hallara yol verildiyini aşkar edərsə, əgər zərər məbləği sığorta olunan tərəfindən zərər çəkənə ödənilməmişdirsə o (sığortaçı), üçüncü şəxsə vurulan zərəri ödəməli (üçüncü şəxsə) və verdiyi sığorta ödənişi məbləğini repress qaydasında sığorta olunandan geri almalıdır.

9-cu maddənin 6-9-cu abzasları isə **üçüncü şəxsin əmlakına və səhhətinə vurulan zərəri ona ödəməkdən imtina hallarını** müəyyən edir. Bu hallar bilavasitə üçüncü şəxsin özünün təqsiri ilə bağlı olmaqla aşağıdakılardan ibarətdir:

- **üçüncü şəxs özünün qəsdən edilmiş hərəkəti nəticəsində zərər çəkdi;**
- **üçüncü şəxs yol-nəqliyyat hadisəsi zamanı sərxoş vəziyyətdə olduqda (bu hal yalnız nəqliyyat vasitəsinin idarə edən şəxsə şamil edilir) ;**
- **üçüncü şəxs yol hərəkəti qaydalarını pozmaqla yol təmiri işləri gördükdə, mal-qaranı və ev quşlarını sürdükdə, yaxud onları yolda baxımsız qoyduqda;**
- **üçüncü şəxs sürücülük hüququ olmadan nəqliyyat vasitəsinin idarə etdi.**

Beləliklə, qanunun qeyd olunan müddəaları ilə müəyyən olunur ki, yol-nəqliyyat hadisəsi nəticəsində üçüncü şəxsin (şəxslərin) yuxarıda sadalanan hallar nəticəsində zərər çəkməsi halları istisna olmaqla, qalan digər hallarda sığortaçı üçüncü şəxsə sığorta ödənişini verməyə borcludur.

Qeyd olunan icbari sığorta üzrə sığorta ödənişi verməkdən əsassız imtina edilən hallardan biri də, **nəqliyyat vasitəsinin, onu idarə etməyə hüququ olduğu halda sığorta şəhadətnaməsində adı göstərilməyən şəxs tərəfindən idarə edilməsi** zamanı baş verən yol-nəqliyyat hadisələri ilə əlaqədardır. Bəzi sığorta şirkətləri, sığorta hadisəsinin sığorta şəhadətnaməsində adı göstərilməyən şəxs tərəfindən törədildiyini əsas gətirərək, belə hallarda üçüncü şəxsin əmlakına və səhhətinə vurulan zərəri ödəməkdən imtina edirlər. Hesab edirəm ki, bu məsələ ilə bağlı qanunun aşağıdakı müddəalarına məntiqli yanaşma bu sahədə mövcud olan mübahisəli məsələlərin aradan qaldırılmasına yardımçı ola bilər.

Bir daha sözügedən qanunun 1-ci maddəsinə nəzər yetirək. Həmin maddədə qanunun məqsədi kimi yol-nəqliyyat hadisəsi nəticəsində sürücünün vurduğu zərər deyil, mühərrikli **nəqliyyat vasitəsilə vurulan zərərin ödənilməsi**, həmçinin **əhalinin sosial müdafiəsinə əlavə təminatın yaradılması** müəyyən olunmuşdur. Deməli, həmin qanun əsasında aparılan sığortada hadisənin kim tərəfindən törədilməsi əhəmiyyətli deyildir və bu sığortada zərərin konkret nəqliyyat vasitəsilə vurulması əhəmiyyət kəsb edir.

Digər tərəfdən, «Nəqliyyat vasitəsi sahiblərinin mülki məsuliyyətinin icbari sığortası haqqında Təlimat»la müəyyən edilmiş müvafiq sığorta şəhadətnaməsində əsas məlumatlar nəqliyyat vasitəsi haqqındadır, yəni şəhadətnamədə nəqliyyat vasitəsinin markası, buraxılış ili, dövlət nömrə nişanı, mühərrik və şassi nömrələri əks olunur.

Qanunun digər müddəalarına nəzər salaraq 14-cü (mərkəzi sığorta ehtiyatı) maddəsi ilə daxil olan sığorta haqlarından ayırmalar hesabına yaradılan Mərkəzi Sığorta Ehtiyatından naməlum və ya sahibinin mülki məsuliyyəti sığortalanmamış nəqliyyat vasitəsilə üçüncü şəxslərin səhhətinə vurulan zərərlərin ödənilməsi nəzərdə tutulmuşdur. Yenə müəyyən olunur ki, qeyd edildiyi kimi qanunun əsas məqsədi yol-nəqliyyat hadisəsi nəticəsində zərər çəkən şəxslərə vurulan zərərlərin ödənilməsinin təmin edilməsindən ibarətdir. Buradan da belə qənaətə gəlinir ki, əgər qanun naməlum və ya sahibinin mülki məsuliyyəti sığortalanmamış nəqliyyat vasitəsilə üçüncü şəxslərin səhhətinə vurulan zərərlərin ödənilməsinə təminat verirsə, sığortası olan nəqliyyat vasitəsinin idarə etmək hüququ olan şəxs tərəfindən törədilən yol-nəqliyyat hadisəsi nəticəsində vurulan zərərlər də ödənilməlidir.

Sözügedən hallarda ödəniş verməkdən imtinanın əsassız olması qanunun digər müddəaları ilə də təsdiq olunur. Belə ki, qeyd olunduğu kimi, qanunda sığorta ödənişi verməkdən imtina halları konkret olaraq müəyyən edilmişdir və nəqliyyat vasitəsinin sahibinin dəyişdiyi halda sığorta şəhadətnaməsinin 15 gün müddətində yeni sahibin adına rəsmiləşdirilməməsi imtina əsaslarına daxil edilməmişdir. Digər tərəfdən, 9-cu maddənin 4-cü abzasına və 10-cu maddənin 2-ci abzasına əsasən nəqliyyat vasitəsinin **ona sürücülük hüquq olmayan şəxsə verilməsi müqavilə şərtlərinin pozulması hesab olunur** və bu, sığortaçının sığorta olunana sığorta ödənişi verməkdən imtina

etməsinə (zərərin zərərvuran tərəfindən ödənilməsi hallarında) səbəb olur. Deməli, nəqliyyat vasitəsinin **ona sürücülük hüququ olan şəxs tərəfindən idarə olunması (o cümlədən etibarnamə əsasında) müqavilə şərtinin pozulması hesab olunmur**. Əgər müqavilənin şərti pozulmamışdırsa, təbii ki, sığortaçı öhdəliklərini icra etməyə, yəni qeyd olunan sığorta üzrə üçüncü şəxslərə vurulan zərəri ödəməyə, zərər məbləği zərərvuran tərəfindən ödənildikdə isə, sığorta ödənişini sığorta olunana ödəməyə borcludur.

Eyni zamanda, məlum olduğu kimi sığorta təcrübəsində sığora olunanın, yaxud nəqliyyat vasitəsinin idarə etmək hüququna malik olan şəxsin cinsi, yaşı, sürücülük təcrübəsi və s. sığorta riskinin qiymətləndirilməsi üçün vacib amillər hesab olunur və sığorta haqqının (tarifləri) müəyyənləşdirilməsində əhəmiyyətli sayılır. Bu təcrübə respublikamızda hazırda könüllü sığortalarda tətbiq olunur. «Azərbaycan Respublikasında nəqliyyat vasitəsi sahiblərinin mülki məsuliyyətinin icbari sığortası haqqında» Qanunda isə sığorta haqları göstərilən amillər, yəni sürücüyə aid amillər üzrə deyil, nəqliyyat vasitəsinin növləri (şəxsi minik, hüquqi şəxslərə məxsus minik, taksilər, yük maşınları və s.) üzrə müəyyən olunmuşdur. Deməli, sığorta ödənişinin verilməsində sürücü faktorunun əhəmiyyət kəsb etmədiyi bir daha təsdiq olunur.

Razılaşmaq lazımdır ki, haqqında bəhs edilən icbari sığorta növü üzrə sığortaçının sığorta ödənişlərini verməkdən əsassız imtina hallarını doğuran səbəblərdən biri də, müvafiq qanunun kifayət qədər konkret və aydın yazılmamasıdır. Qeyd etmək yerinə düşərdi ki, sığorta bazarında mövcud problemlərin aradan qaldırılmasını təmin etmək məqsədilə sığorta qanunvericiliyinin təkmilləşdirilməsi istiqamətində Maliyyə Nazirliyində intensiv iş aparılır. Beynəlxalq ekspertlərin iştirakı ilə dünya standartlarına cavab verən **«Sığorta haqqında» Azərbaycan Respublikasının yeni qanun layihəsi** baxılması üçün aidiyyəti üzrə təqdim edilmiş, **icbari sığortaları tənzimləyəcək müvafiq qanun layihəsi** üzrə işlər isə yekunlaşmaq üzrədir.

Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyi qanunvericiliklə müəyyən olunmuş funksiyalarına uyğun olaraq sığortalıların mənafelərinin müdafiəsi sahəsində 2006-cı ildə müvafiq tədbirlər həyata keçirmişdir.

Belə ki, hesabat ili ərzində nazirliyə fiziki və hüquqi şəxslər tərəfindən sığorta ödənişləri ilə bağlı daxil olmuş **38** şikayət ərizəsinə «Vətəndaşların müraciətlərinə baxılması qaydası haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun tələblərinə uyğun baxılaraq, **25** şikayət ərizəsi üzrə sığorta təşkilatları tərəfindən sığorta ödənişlərinin verilməsindən əsassız imtina edilməsi halları müəyyən olunmuş və qeyd olunan ərizələr üzrə ümumilikdə **44.642,52 manat** məbləğində sığorta ödənişinin verilməsi təmin edilmişdir.

Eyni zamanda, qanunvericiliyə uyğun olaraq 2006-cı ildə nazirlik tərəfindən sığortaçıların sığorta qanunvericiliyinə əməl etməsi və fəaliyyətlərinin lisenziya tələblərinə və şərtlərinə uyğunluğunun yoxlanılması zamanı əsassız olaraq **9** halda sığorta ödənişinin verilməsindən imtina faktları aşkar edilmiş və həmin hallar üzrə **7.130 manat** məbləğində sığorta ödənişinin zərər çəkmiş şəxslərə ödənilməsi təmin edilmişdir.

Ümumilikdə, 2006-cı il ərzində baş vermiş sığorta hadisələri nəticəsində zərər çəkmiş fiziki və hüquqi şəxslərə, sığorta təşkilatları tərəfindən əsassız olaraq sığorta ödənişinin verilməsindən imtina edilmiş hallar üzrə **51.772,53 manat** məbləğində sığorta ödənişinin verilməsi təmin olunmuşdur.

Sonda onu da qeyd etmək iştəyirəm ki, inkişaf etmiş xarici dövlətlərdə sığorta şirkətləri sığorta xidmətləri mədəniyyətinin tələb etdiyi bütün göstəricilərə malikdirlər. Onların fəaliyyəti ölkə iqtisadiyyatında xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Yüksək səviyyəli xidmət, öhdəliklərin lazımınca yerinə yetirilməsi fiziki və hüquqi şəxsləri öz əmlak və əmlak mənafeələrini sığortalamağa sövq edir. İnsanların şüurunda sığorta həyati vacib bir vasitə kimi formalaşır. Hər bir şəxs istər həyatını, istər avtomobilini, istərsə də ev əmlakını və üçüncü şəxs qarşısında məsuliyyətini sığortalamaqda maraqlıdır. Çünki, meydana çıxan zərərlərin ödənilməsinə sözsüz təminat verilməsinə heç bir şübhələri yoxdur. Arxayın və rahat bir həyat tərzini. Məgər biz belə arxayınçılığın arzusunda deyilikmi, yaxud buna layiq deyilikmi?... Elə isə gəlin ölkəmizin sığorta bazarının inkişafı üçün nələrlə etmək lazım gəldiyini birlikdə düşünək, problemləri birgə aradan qaldırıraq, təkliflərimizi birgə verək və onları birgə həyata keçirək. Nəticəsi isə bütün cəmiyyətimiz üçün arxayın həyat tərzinin formalaşmasına nail olmaqdan ibarət olacaqdır.

Ümid edirəm ki, toxunduğum məqamlardan müsbət nəticə çıxarılacaq və problemlə məsələlərin həlli istiqamətində sığortaçılar tərəfindən lazımi addımlar atılacaqdır. Unutmayaq ki, vətəndaşı olduğumuz müstəqil Azərbaycan Respublikasının adının daim uca tutulması üçün, hər birimiz üzərimizə düşən vəzifəni layiqincə yerinə yetirməyə borcluyuq.